

Az oktató-nevelő munkára vonatkozó elképzeléseim

A nemzetközi szakirodalmat tanulmányozva megállapítható, hogy a világ valamennyi fejlett országában az informatikuskönyvtáros-képző intézmények ugyanazzal a bizonytalansággal és ugyanazon kérdésekkel kényszerülnek szembenézni: mit hoz a jövő a modern ipari társadalom és a globalizálódó, posztmodern tudástársadalom közötti átmenet időszakában a könyvtáros szakma és vele együtt a felsőoktatásban érintettek számára? Nincs ez másképp Magyarországon sem, ahol az info-kommunikációs technológia kikényszeríti azokat a változásokat, amelyek világszerte gyökeresen átalakítják a hagyományos könyvtári munkafolyamatokat.

A felsőoktatás számára különös kihívást jelent a gyorsan változó területek szakembereit képezni - különösen igaz ez az informatikához kapcsolódó területeken, ahol a hivatalos amortizációs kulcs is 2-3 év. Az elmúlt évtizedekben a könyvtáros szakma is azok közé került, ahol a rendelkezésre álló tudás felezési (vagyis: avulási) ideje rendkívüli módon felgyorsult. Becsléseim szerint húsz év alatt a könyvtárosképzésben megszerzett tudás 70-80%-a tökéletesen elavul. Mit lehet tenni, hogy a hallgatók olyan útravalót kapjanak, amelynek birtokában sikerrel állják meg a helyüket a munkaerőpiacon?

Az első - és a legnehezebb - feladat a *szemléletformálás*. Mindenképpen tudatosítanunk kell a hallgatókban, hogy egész hátralévő életükben folyamatosan tanulniuk kell; hétről hétre és hónapról hónapra figyelemmel kell kísérniük a szakma fejlődését, el kell sajátítaniuk a lényeges új tudnivalókat. Meg kell értetni a fiatalokkal, hogy olyan pályát választottak, amelyen csak következetes önműveléssel, a szaktudásuk folyamatos karbantartásával tudnak megmaradni. A kontaktórákon van lehetőség a szemlélet formálására, megfelelő információk közlésére, példákra való hivatkozásra. E téren sikerrel kecsegtet a személyes példamutatás is - jó, ha a hallgatók látják, hogy a szüleik generációjához tartozó oktató saját maga is folyamatosan törekszik az új ismeretek elsajátítására.

A második óriási feladat a *tudás átadása*. Csak a nemzetközi trendek és tapasztalatok birtokában lehet az Európai Felsőoktatási Térséghez tartozó felsőoktatási intézményben a tantervet kialakítani és a tantárgyi programokat kidolgozni. Magántanárként, majd főiskolai docensként mindig arra törekedtem, a lehető legszínvonalasabb, legkorszerűbb tudásanyagot adjam át a hallgatóknak. E cél elérése érdekében nemcsak tanulmányozom a nemzetközi szakirodalmat, de lehetőség szerint a publikációimmal magam is hozzájárulok ahhoz, hogy a hazai szakirodalom gyarapodjék - nem utolsósorban annak érdekében, hogy minél korszerűbb tananyag álljon a hallgatók és a társintézményben oktató kollégák rendelkezésére.

A harmadik nagy kérdés a *tudásátadás módszertana*. Az óráimon kivétel nélkül mindig igénybe veszem az egyetemen rendelkezésre álló korszerű eszközöket: laptopról vetítem az elkészített prezentációkat, élő Internet kapcsolaton mutatom be a szükséges példákat, e-mailben konzultálok a hallgatókkal. A felkészülésre nagyon sok időt szánok - de ez nem is történhet másként, hiszen abban az időszakban kapcsolódtam be az oktatásba, amikor az új rendszerű képzés elindult, és a tantárgyi programokat újonnan kell kialakítani, tartalommal megtölteni.

Az egyetemi docensi pályázatról

A pályázati felhívás akkor jelent meg, amikor a Társadalomelméleti és Könyvtártudományi Tanszéken dolgozó kollégákkal együtt az informatikus könyvtáros szakon a mesterképzésre vonatkozó előterjesztésen dolgoztunk - így nemcsak a pályázat, de a szaklétesítési kérelem kapcsán is sokat foglalkoztam azzal a kérdéssel, milyen felkészültségű szakemberekre lesz szükség a

jövőben, milyen kompetenciákkal felvértezve kell a hallgatókat az egyetem falai közül kibocsátanunk.

A pályázati kiírásban megfogalmazott feladatok közül az informatikus könyvtáros szak mesterszintű képzési programjának, illetve szaklétesítési dokumentumának kidolgozásában személy szerint is részt vettem. A tanszékvezető úr irányítása alapján nemcsak az általam oktatni tervezett tantárgyak programját, hanem a szaklétesítési kérelem egyes fejezeteit is kidolgoztam.

Az alapszintű BA képzés elektronikus-digitális könyvtár szakiránnyal kapcsolatos feladatok

2004-től 2006-ig a Kaposvári Egyetem magántanáraként részt vettem a bolognai rendszerű kétszintű képzés szakindítási kérelmének és tantárgyi programjainak kidolgozásában, majd a képzés megindulásától, 2006. szeptember 1-jétől főiskolai docensként oktatom a kétszintű képzésbe újonnan belépett hallgatókat. Az alapozó tárgyaknál is nagy gondot fordítunk arra, hogy megfelelő arányban ismerkedjenek meg a hagyományos és az elektronikus információhordozókkal, hiszen a közkönyvtári szakirányon tanuló hallgatók sem tudnak már e nélkül a tudás nélkül informatikus könyvtáros szakképzettségre szert tenni.

Az elektronikus-digitális könyvtár szakirányon az alábbi tantervi program megvalósítását tervezem:

A BA képzésben is törekszem arra, hogy ne csak a szűken vett szakmai kérdéseket járjuk körül, hanem olyan, a szellemi horizontot tágító kérdésekkel is foglalkozzunk, amelyek fölkelik a hallgatók érdeklődését a látszólag távollévő diszciplínák iránt. Amikor például az ismeretátadás új módszereivel foglalkozunk, akkor a hallgatók megismerkednek az episztemológia, a kognitív pszichológia, az észlelés és érzékelés, a vizualizáció és más szakterületek legalapvetőbb tudásanyagával.

A tartalomfejlesztés kérdései közül a következőkre keressük a választ: Milyen a jó tartalom-szolgáltatás? Mit jelent a tartalomipar kifejezés? Milyen az internet jelenlegi tartalom-szolgáltatási gyakorlata? Melyek a jövőbeli lehetőségek? Miként lehet hatékony tartalom-szolgáltatást tervezni és fejleszteni?

Szeretném a hallgatókban tudatosítani, hogy a digitális könyvtárak akkor látják el leghatékonyabban a feladataikat, ha virtuális gyűjteményük koncepcionálisan épül föl, tervszerűen gyarapodik és szolgáltatásait a potenciális felhasználói igények ismeretében szervezik meg. A hallgatók az előadásaim során megismerkednek a digitális/digitalizált gyűjtemények gyűjtőkörének kialakításával, a gyarapítási feladatokkal és a feldolgozott, archivált állományok széleskörű szolgáltatásaival.

A Neumann-galaxisban évről-évre új és új hardver- és szoftver eszközök, szabványok, dokumentumformátumok látnak napvilágot. Ma még megjósolni is nehéz, milyen eszközökkel fogunk 10-15 év múlva dolgozni, ezért a hallgatókat arra kell felkészíteni, hogy folyamatosan tartsanak lépést a technológia fejlődésével, értsék meg az új eszközök működési elveit és tanulják meg őket kezelni.

Tapasztalataim alapján mondhatom, hogy az egyik legfontosabb - és a legnehezebb - tantárgy az információs társadalom etikája, illetve jogi szabályozása. Eddig is nagy hangsúlyt fektettem ezekre a kérdésekre, mert a legkiválóbb szaktudás is hiábavaló, ha nem párosul megfelelő etikai hozzáállással, illetve korszerű jogi ismeretekkel. Nagyon nehéz elfogadtatni a hallgatókkal a jogi normákat, ezért fontos, hogy életszerű példákkal alátámasztva ismertessük meg velük az Európai Unió tagországai számára kötelező előírásokat. Érdekes megtapasztalni, mennyire megérinti a fiatalokat, amikor a tartalom-szolgáltatás előnyei mellett a hátrányaival is szembesülnek. Ők csak azt érzik, hogy az új technológiák sokkal nagyobb szabadságot adnak az egyénnek, és nem is tudnak arról, hogy ugyanezek az eszközök és eljárások minden részletre kiterjedő ellenőrzést tesznek lehetővé. Meggyőződésem, hogy az informatikus könyvtárosoknak a lehető legpontosabban kell ismerniük az új társadalmi berendezkedés nyújtotta lehetőségeket és korlátokat, amelyek között működtetniük kell a szolgáltatásokat. A hallgatóknak meg kell ismerkedniük az alkotmányos

alapjogoktól a személyes adatok védelméig, az információhoz való hozzájutás jogától a szerzői jogokig, az elektronikus információszabadságtól a doménnevek használatának jogáig az összes fontos kérdéssel.

A világhálón zajló kommunikáció és az egyre gyorsuló információáramlás következtében az interneten található dokumentumokhoz mind több felhasználó, mind rövidebb idő alatt jut el. Az internetes tartalomszolgáltatás fejlődése révén a szellemi alkotások jogi védelme terén új kihívások születnek.

A digitális dokumentumok kezelése és hosszú távú megőrzése az egyik legnehezebb feladat a könyvtárak számára. Egyelőre nem áll rendelkezésre sem olyan időtálló hordozó, sem olyan technológia, amely fölvehetné a versenyt a papírra nyomtatott dokumentumok életkorával. Még ha a digitális dokumentumok tartalmát sikerülne is évszázadokon át megőrizni, az időről időre cserélődő technikai eszközökön nehéz, vagy majdnem lehetetlen az eredetihez hasonló - a mindenkori technika és technológia által a dokumentum létrehozásakor lehetővé tett - prezentációs környezetet teremteni. Már most is számottevő gondot jelent a számítástechnikai programmal működő multimédia dokumentumok archiválása, amelyek szoftver-környezete néhány éven belül végzetesen elavul, de ismertek azok a veszteségek, amelyek a korai adathordozók (például a mágnesszalagok) elavulása miatt következtek be.

Az alapszintű elektronikus-digitális könyvtár szakirány első tapasztalatai

A 2007/2008. tanév II. féléve fordulópont volt a hallgatók, a tanszék és az oktatók életében: a II. szemeszterben indult az egyetem által létesített új szakokon a közkönyvtári, illetve a digitális könyvtári szakirányon a képzés. Jómagam ez utóbbin oktatók, és az első tapasztalatok jó reménnyel kecsegtetnek: a hallgatók nagyon komolyan veszik a tanulmányi kötelezettségeiket, a kontaktórákon teljes létszámban nemcsak jelen vannak, de be is kapcsolódnak a szemináriumi munkába, az évközi dolgozataikat határidőre és az elvárható színvonalon elkészítik, a vizsgakötelezettségeiknek eleget tesznek. A kis csoportlétszám előnyeit maximálisan kiaknázzuk, hiszen így sokszor személyre szabottan lehet a hallgatókkal foglalkozni. A szakirány hallgatóinak mintegy fele (a nappali és a levelező tagozaton egyaránt) úgy nyilatkozott, hogy szeretné az Internet technológia mesterszintű képzésben folytatni a tanulmányait. A személyes ambícióimat tekintve ennek nagyon örülök, hiszen szeretném őket, majd az utánuk jövőket a Kaposvári Egyetem informatikus könyvtáros mesterszakán, az Internet technológia szakirányon oktatni.

Vallomás

Az oktatás meghatározó jelentőségűvé vált az életemben. Az egyetemi katedrán állni semmi máshoz nem fogható érzés: egy különös erőter egyik pontjaként addig-addig próbálkozni - ha kell, tudománnyal, ha kell, humorral - amíg a hallgatók szeméből felfénylik egy sugár, és megérkezik az üzenet: itt vagyunk! Ilyenkor aztán szárnyakat kapok, és mindent elkövetek, hogy amit tudok, vagy tudhatok, azt megosszam a hallgatókkal.

Tószegi Zsuzsanna PhD
főiskolai docens

Budapest, 2008. június 12.